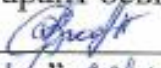

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Гарант освітньої програми
 О.В. Нікітіна
“ 31 ” серпня 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ В ЕКОЛОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»

Освітній рівень: перший (бакалаврський)
Галузь знань: 10 «Природничі науки»
Спеціальність: 101 «Екологія»
Освітня програма: «Екологія»
Факультет: плодоовочівництва, екології та захисту рослин

Робоча програма навчальної дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності» для здобувачів вищої освіти спеціальності 101 «Екологія» освітньої програми «Екологія». Умань: Уманський НУС, 2022. 15 с.

Розробник: **Пітель Н.Я.**, доцент кафедри менеджменту, к.е.н., доцент

 Н.Я. Пітель

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри менеджменту

Протокол від “ 31 ” серпня 2022 року № 1

Завідувач кафедри
 І.М. Новак

“ 31 ” серпня 2022 року

Схвалено науково-методичною комісією
факультету плодоовочівництва, екології та захисту рослин

Протокол від “ 31 ” серпня 2022 року № 1

Голова А.Г.Тернавський

“ 31 ” серпня 2022 року

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній рівень, назва освітньої програми	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – <u>3 / 4</u> (для заочної форми)	Галузь знань: <u>10 «Природничі науки»</u>	Обов'язкова навчальна дисципліна	
Модулів – <u>1</u>	Спеціальність: <u>101 «Екологія»</u> Освітній рівень: <u>перший (бакалаврський)</u>	Рік підготовки:	
Змістових модулів – <u>2</u>		4-й	5-й
Загальна кількість годин – <u>90 / 120</u> (для заочної форми)		Семестр	
		8-й	10-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,9 самостійної роботи студента – 3,1	Освітня програма «Екологія»	16 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		28 год.	6 год.
		Самостійна робота	
		46 год.	106 год.
		Вид контролю: екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 95,7 %

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності» є формування у здобувачів вищої освіти системи знань у сфері організації екологічного управління; поглиблення розуміння ними теоретичних положень і набуття практичних навичок для застосування в професійній діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування на загальнодержавному і територіальному рівнях.

Завданнями вивчення курсу «Організація управління в екологічній діяльності» є теоретична і практична підготовка здобувачів для вирішення конкретних завдань із організації управління екологічною діяльністю на загальнодержавному і територіальному рівнях на основі оволодіння новітніми досягненнями у сфері екології, раціонального природокористування, ресурсозбереження, екологічного менеджменту; основними теоретичними положеннями, концепціями та принципами організації управління екологічною діяльністю; сучасними досягненнями національного та міжнародного екологічного законодавства; міжнародним та вітчизняним досвідом вирішення екологічних проблем.

Серед завдань вивчення курсу визначальними є такі:

- розуміння законів і категорій теорії управління в екологічній діяльності;
- вивчення концепції, цілей, функцій екологічного управління;
- формування системного уявлення про взаємозалежність і взаємозв'язок економіки і екології;
- розуміння механізмів, методів, техніки, технології, змісту і принципів управління екологічною діяльністю;
- розкриття способів і методів організації системи управління в екології, видів і функцій окремих контролюючих органів;
- розуміння загальних правил формування структури управління екологічною діяльністю;
- засвоєння вітчизняних і світових нормативів управління екологічною діяльністю.

Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки фахівців.

Вивчення дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності» базується на знаннях, отриманих під час засвоєння таких дисциплін як «Екологічна безпека», «Моніторинг навколишнього середовища», «Екологічне право», «Економіка природокористування». Ця дисципліна вивчається паралельно з дисциплінами «Екологія міських систем», «Екологічна експертиза», Моделювання і прогнозування стану довкілля», а також є однією з базових при вивченні дисциплін «Збалансоване природокористування», «Охорона навколишнього середовища», «Міжнародна екологічна діяльність».

Компетентності курсу «Організація управління в екологічній діяльності»:

Інтегральна компетентність — здобути глибокі теоретичні знання та набути практичні навички у сфері організації та управління природоохоронною

діяльністю з метою формування здатності розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми у сфері екології, охорони довкілля і збалансованого природокористування, або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій та методів наук про довкілля, та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

- ЗК6. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

Спеціальні (фахові) компетентності:

- ФК6. Здатність до використання основних принципів та складових екологічного управління.
- ФК9. Здатність до участі в розробці системи управління та поводження з відходами виробництва та споживання.
- ФК13. Здатність до участі в управлінні природоохоронними діями та/або екологічними проектами.

Програмні результати навчання курсу «Організація управління в екологічній діяльності»:

- ПР4. Використовувати принципи управління, на яких базується система екологічної безпеки.
- ПР12. Брати участь у розробці та реалізації проектів, направлених на оптимальне управління та поводження з виробничими та муніципальними відходами.
- ПР22. Брати участь у розробці проектів і практичних рекомендацій щодо збереження довкілля.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ

Тема 1. Сутність природоохоронної діяльності та особливості управління нею в Україні.

Охорона навколишнього середовища. Природоохоронна діяльність. Запобігання забрудненню навколишнього середовища. Пріоритетні напрями природоохоронної діяльності держави.

Тема 2. Організаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю.

Спільні характеристики складних організацій. Основні елементи внутрішньої системи організації. Механістичні (ієрархічні) та органічні (адаптивні) організаційні структури. Лійна, функціональна, лійно-функціональна та дівізіональні структури управління. Органи управління.

Система технологій як елемент внутрішньої системи організації. Персонал і організаційна культура. Організація в зовнішньому середовищі. Суть управління, його об'єкти і суб'єкти. Управлінське рішення. Організаційна діяльність та її складові. Організація та управління природоохоронною діяльністю. Екологічне управління як системна складова загальної системи управління. Відмінності між екологічним управлінням та екологічним менеджментом. Організація управління у сфері природокористування та охорони елементів довкілля.

Тема 3. Принципи, функції і методи управління природоохоронною діяльністю.

Принципи управління природоохоронною діяльністю та їх правова основа. Функції управління у сфері природокористування та охорони довкілля. Функції попереднього управління, оперативного управління, завершального управління. Загальні та спеціальні функції природоохоронного управління. Методи управління природоохоронною діяльністю. Адміністративні, економічні та ринкові методи, їх специфіка в системі управління природоохоронною діяльністю.

Тема 4. Екологічна політика та практика її реалізації в Україні.

Екологічна політика України і її види. Мета національної екологічної політики. Нормативно-правова база екологічної політики. Елементи екологічної політики. Стратегічні цілі державної екологічної політики. Регіональна екологічна політика. Основні засади державної екологічної політики України на період до 2030 року.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ

Тема 5. Державне екологічне управління: світовий і вітчизняний досвід.

Система державного екологічного управління. Об'єкт і суб'єкт державного управління. Основні напрямки державного екологічного управління. Організація в державному управлінні.

Тема 6. Інституції з управління природоохоронною діяльністю на загальнодержавному і територіальному рівнях.

Органи загальнодержавного та територіального рівня регулювання природоохоронних відносин, їх повноваження. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України та установи, що підпорядковані міністерству: напрямки діяльності, функції та повноваження в управлінні природоохоронною діяльністю. Державна екологічна інспекція України, її завдання і функції. Державне агентство водних ресурсів України: структура апарату й основні завдання. Державна служба геології та надр, її повноваження і функції. Державне агентство України з управління зоною відчуження: його завдання. Інші галузеві міністерства та урядові органи, що здійснюють управління природоохоронною діяльністю в Україні: Міністерство юстиції, Міністерство фінансів, Міністерство економіки України, Міністерство охорони здоров'я,

Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство енергетики та вугільної промисловості, їх повноваження в управлінні природоохоронною діяльністю.

Тема 7. Система корпоративного екологічного управління та вимоги стандартів щодо її формування і функціонування.

Система корпоративного екологічного управління та її складові. Корпоративне екологічне управління й екологічний менеджмент. Принципи екоменеджменту. Національні стандарти з екологічного управління серії ДСТУ ISO 14000. Призначення стандарту ДСТУ ISO 14001:2015. Система екологічного управління організації. Спеціальні функції корпоративного екологічного управління, їх зміст і особливості застосування. Національні стандарти України щодо життєвого циклу продукції, маркування та декларації. Аудит системи екологічного управління, його процедури. Екологічний маркетинг. Екологічний інжиніринг. Лізинг. Екологічне страхування. Екологічна модернізація виробничої системи. Організаційна структура корпоративного екологічного управління. Основні документи, необхідні для діяльності підрозділу з охорони довкілля в організації: Положення про структурний підрозділ та посадові інструкції його співробітників.

Тема 8. Громадське управління природоохоронною діяльністю.

Юридична основа громадського екологічного управління. Форми участі громадськості в управлінні охороною довкілля. Національне законодавство у галузі громадського екологічного управління. Призначення і права громадських природоохоронних організацій.

Тема 9. Міжнародні стандарти екологічного управління.

Міжнародні стандарти систем екологічного менеджменту ISO 14000. Британський стандарт у галузі систем екологічного менеджменту BS 7750. Вимоги Європейського регламенту з екологічного управління та аудиту, міжнародні та національні стандарти серії ISO 14001 / ДСТУ ISO 14000

Тема 10. Світовий досвід в управлінні навколишнім природним середовищем.

Основи екологічної політики розвинених зарубіжних країн. Специфіка зарубіжного екологічного законодавства та механізм його чинності. Особливості організаційної структури управління природокористуванням в окремих країнах. Екологічний моніторинг та специфіка екологічних нормативів у розвинених країнах. Економічні важелі управління природокористуванням. Міжнародне природоохоронне співробітництво. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.

Всесвітня програма дій на XXI століття. Міжнародні організації і правові механізми співпраці щодо охорони довкілля і відновлення навколишнього середовища. Міжнародні аспекти збалансованого розвитку населених пунктів і вдосконалення комплексного управління. Міжнародна екологічна діяльність України. Міжнародні екологічні організації.

4. Орієнтовна структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекції	практичні/ семінарські	самостійна робота		лекції	практичні/ семінарські	самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ								
Тема 1. Сутність природоохоронної діяльності та особливості управління нею в Україні.	8	2	2	4	10	2		8
Тема 2. Організаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю.	14	2	6	6	16	2		14
Тема 3. Принципи, функції і методи управління природоохоронною діяльністю.	8	2	2	4	10		2	8
Тема 4. Екологічна політика та практика її реалізації в Україні.	10	2	2	6	12			12
Разом за змістовим модулем 1	40	8	12	20	48	4	2	42
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ								
Тема 5. Державне екологічне управління: світовий і вітчизняний досвід.	8	2	2	4	12	2		10
Тема 6. Інституції з управління природоохоронною діяльністю на загальнодержавному і територіальному рівнях.	10	2	4	4	14	2		12
Тема 7. Система корпоративного екологічного управління та вимоги стандартів щодо її формування і функціонування.	10	2	4	4	14		2	12
Topic 8. Public management of environmental protection activities	8	2	2	4	12		2	10
Тема 9. Міжнародні стандарти екологічного управління	7		2	5	10			10
Тема 10. Світовий досвід в управлінні навколишнім природним середовищем	7		2	5	10			10
Разом за змістовим модулем 2	50	8	16	26	72	4	4	64
Всього годин	90	16	28	46	120	8	6	106

5. Теми практичних / семінарських занять

Назва теми	Кількість годин	
	для денної форми	для заочної форми
Тема 1. Сутність природоохоронної діяльності та особливості управління нею в Україні.	2	
Тема 2. Організаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю.	6	
Тема 3. Принципи, функції і методи управління природоохоронною діяльністю.	2	2
Тема 4. Екологічна політика та практика її реалізації в Україні.	2	
Тема 5. Державне екологічне управління: світовий і вітчизняний досвід.	2	
Тема 6. Інституції з управління природоохоронною діяльністю на загальнодержавному і територіальному рівнях.	4	
Тема 7. Система корпоративного екологічного управління та вимоги стандартів щодо її формування і функціонування.	4	2
Тема 8. Громадське управління природоохоронною діяльністю.	2	2
Тема 9. Міжнародні стандарти екологічного управління	2	
Topic 10. World experience in managing the surrounding natural environment.	2	
Всього	28	6

6. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин	
	для денної форми	для заочної форми
Тема 1. Сутність природоохоронної діяльності та особливості управління нею в Україні.	4	8
Тема 2. Організаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю.	6	14
Тема 3. Принципи, функції і методи управління природоохоронною діяльністю.	4	8
Тема 4. Екологічна політика та практика її реалізації в Україні.	6	12
Тема 5. Державне екологічне управління: світовий і вітчизняний досвід.	4	10
Тема 6. Інституції з управління природоохоронною діяльністю на загальнодержавному і територіальному рівнях.	4	12
Тема 7. Система корпоративного екологічного управління та вимоги стандартів щодо її формування і функціонування.	4	12
Тема 8. Громадське управління природоохоронною діяльністю.	4	10
Тема 9. Міжнародні стандарти екологічного управління	5	10
Тема 10. Світовий досвід в управлінні навколишнім природним середовищем	5	10
Всього	46	106

7. Методи навчання

Для вивчення курсу «Організація управління в екологічній діяльності» використовуються традиційні методи навчання. Вивчення дисципліни здійснюється шляхом проведення лекційних занять, під час практичних занять, науково-практичних семінарів, розгляду конкретних ситуацій, шляхом самостійного опрацювання матеріалу, виконання індивідуальних завдань та використання наочних матеріалів.

Формами організації освітнього процесу під час вивчення дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності» є навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка і контрольні заходи.

Під час навчання і викладання використовуються студентоцентрований, проблемно- і професійно-орієнтований, комунікативний, міждисциплінарний підходи, ініціативне самонавчання і **наступні методи**: лекції, які включають бесіди і презентації, практичні заняття, семінари, інтерактивні заняття (робота в малих групах, кейс-метод та ін.), індивідуальні заняття, консультації з викладачами, самонавчання на основі конспектів, посібників та іншої рекомендованої літератури, навчальних мультимедійних матеріалів, через електронне модульне середовище навчального процесу Moodle.

Завдяки оптимально обраним формам і методам навчання й викладання забезпечується досягнення заявлених у освітній програмі цілей та програмних результатів навчання. Викладання лекційного матеріалу з курсу поєднується з практичними заняттями та самостійною роботою студентів. Лекційні заняття носять інтерактивний науково-пізнавальний характер і забезпечують теоретичне підґрунтя курсу «Організація управління в екологічній діяльності», розкривають зміст основних понять та методів. Практичні заняття передбачають використання теоретичного матеріалу для обговорення дискусійних питань. Вони проводяться в малих групах: поширеними є кейс-метод, робота в малих групах, підготовка презентацій. Навчально-методичне забезпечення і консультування самостійної роботи здійснюється через університетське модульне середовище освітнього процесу Moodle.

Індивідуальна робота студентів при вивченні курсу проводиться у таких формах: підготовка до практичних занять, контрольних робіт, модульно-рейтингового контролю; вивчення тем або окремих питань, що виносяться для самостійної роботи; ознайомлення із законодавчими та нормативними актами України; підготовка до іспиту.

8. Методи контролю

Для ефективною перевірки рівня засвоєння студентами знань, умінь та навичок з навчальної дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності» використовують різні методи і форми контролю.

Найпоширенішими **методами контролю є**: опитування (усний і письмовий контроль), модульний контроль, тестовий контроль, практична перевірка презентацій, а також методи самоконтролю і самооцінки.

Система оцінювання знань, вмінь і навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять.

З курсу «Організація управління в екологічній діяльності» перевірка й оцінювання знань студентів проводиться в таких формах:

1. Оцінка роботи у ході практичних занять.
2. Оцінка самостійної роботи.
3. Проміжний контроль.
4. Проведення підсумкового контролю засвоєння курсу.

Підсумкова оцінка з дисципліни складається з поточної оцінки, яку студент отримує під час практичних занять, оцінки за самостійну роботу та оцінки за виконання завдань

проміжного і підсумкового контролю. Розподіл основних балів, які отримують студенти за час вивчення курсу ілюструє табл.

9. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота													Підсумковий контроль	Сума
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЯ, УПРАВЛІННЯ І ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ					ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА В СВІТІ							Самостійна робота		
1. Сутність природоохоронної діяльності та особливості управління нею в Україні.	2. Організаційне забезпечення управління природоохоронною діяльністю.	3. Принципи, функції і методи управління природоохоронною діяльністю.	4. Екологічна політика та практика її реалізації в Україні.	Модульний контроль	5. Державне екологічне управління: світовий і вітчизняний досвід.	6. Інституції з управління природоохоронною діяльністю на загальнодержавному і територіальному рівнях.	7. Система корпоративного екологічного управління та вимоги стандартів щодо її формування і функціонування.	8. Громадське управління природоохоронною діяльністю.	9. Міжнародні стандарти екологічного управління	10. Світовий досвід в управлінні навколишнім природним середовищем	Модульний контроль	Самостійна робота	Підсумковий контроль	Сума
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	30	100

10. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Пітель Н.Я. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 101 «Екологія» освітньої програми «Екологія». Умань: УНУС. 2022 30с.
2. Пітель Н.Я. Методичні вказівки до проведення практичних і семінарських занять з дисципліни «Організація управління в екологічній діяльності» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 101 «Екологія» освітньої програми «Екологія». Умань: УНУС. 2022 22с.
3. Модульне середовище для навчання MOODLE. Доступ до ресурсу: <https://moodle.udau.edu.ua/course/view.php?id=1403>

12. Рекомендована література

Базова

1. Бобровський А. Екологічний менеджмент: підручник. Суми: «Університетська книга». 2015. 586 с.
2. Гацька Л.П. Екологічний менеджмент: навч.-метод. комплекс для студ. 2017.
3. Грушка В.В. Екологічний менеджмент: конспект лекцій. Дніпропетровськ: ДНУ ім. О.Гончара. 2017. 256 с.
4. Екологічні основи збалансованого природокористування у агросфері: навч. посіб. / за ред. С. П. Сонька та Н. В. Максименко. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 568 с.
5. Організація управління в екологічній діяльності: підручник / Н.В. Максименко, В.В. Задніпровський, Р.О. Квартенко; Х. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. 282 с.
6. Пітель, Н. (2021). Концептуальні складові екологічного менеджменту аграрного виробництва. *Економіка та суспільство*, (29). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-52>
7. Пітель Н. Я., Новак І.М. Організація управління екологічно орієнтованим виробництвом. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: УНУС. 2021. Вип. 99. Ч.2: Економіка. С. 291-302. DOI: [10.31395/2415-8240-2021-99-2-291-302](https://doi.org/10.31395/2415-8240-2021-99-2-291-302), С. 291-302.
8. Пітель Н.Я., Новак І.М. Сучасна парадигма управління екологічною діяльністю в аграрній сфері. *Економіка та суспільство*. 2021. №34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1003>. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-38>
9. Пітель Н.Я. Проблематика екологічно орієнтованого управління аграрної сфери. *Society and science. Problems and prospects. Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference*. January 25 – 28, 2022, London, England. 2022. Pp. 214-218. Available at : DOI: 10.46299/ISG.2022.I.III. <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/14732/1/SOCIETY-AND-SCIENCE.-PROBLEMS-AND-PROSPECTS.pdf>
10. Хом'як О.А., Гриневич Н.Є., Присяжнюк Н.М., Куновський Ю.В., Михальський О.Р. Екологічний менеджмент і аудит підприємств аграрного сектору: навчальний посібник, Біла Церква, 2018. 88 с.
11. Шерстюк Р.П., Малюта Л.Я., Мельник Л.М. Екологічне управління та безпека бізнесу: курс лекцій. Тернопіль . 2017. 338 с.
12. Шлапак Н. С., Волошин В. С., Серкутан Т. В. Екологічний менеджмент: підручник, Маріуполь : ПДТУ, 2016. 205 с.

Допоміжна

1. Білявська Ю. В. Екологічний менеджмент підприємства. *Економіка України*. 2016. № 4. С. 104-111.
2. Грінь Д.С., Бондар О. І. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково- методичний посібник. Херсон, 2015. 228 с.
3. ДСТУ ISO – 14001 – 97 «Система управління довкіллям. Загальні настанови щодо принципів управління, систем та засобів забезпечення». К.: Держстандарт України, 1997.
4. ДСТУ ISO 14001-97. Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування.
5. ДСТУ ISO 14004-97. Системи управління навколишнім середовищем. Загальні настанови щодо принципів управління, систем та засобів забезпечення.
6. ДСТУ ISO 9001-2001. Системи управління якістю. Вимоги. Київ: Держстандарт України, 2001.
7. Дуднікова І.І. Становлення і розвиток екологічного менеджменту: теоретико-методологічний контекст *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. №. 58. С. 259-268.
8. Мельник Л. Екологічна економіка. Підручник. Суми: «Університетська книга». 2015. 346 с.
9. Пітель Н. Я., Новак І.М. Екологізація аграрного виробництва України в умовах приєднання до європейського зеленого курсу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: УНУС. 2022. Вип. 100. Ч.2: Економіка. С. 262-275. DOI: [10.31395/2415-8240-2022-100-2-262-275](https://doi.org/10.31395/2415-8240-2022-100-2-262-275).
10. Пітель Н.Я. Система екологічного управління та її вплив на міжнародну конкурентоспроможність аграрного виробництва. *Менеджмент. XXI століття: проблеми і перспективи: збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 21 жовтня 2021 р. / Уманський національний університет садівництва, факультет менеджменту. – Умань: ВПЦ «ВІЗАВІ», 2021. – С. 155-159.
11. Пітель Н.Я., Пітель Я.А. Екологічний менеджмент в системі управління аграрним виробництвом. *Менеджмент. XXI століття: проблеми і перспективи: збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 21 жовтня 2021 р. / Уманський національний університет садівництва, факультет менеджменту. – Умань: ВПЦ «ВІЗАВІ», 2021. – С. 93-97.
12. Ревіна М.О., Чайкіна А.О. Впровадження екологічного менеджменту на підприємствах машинобудівної галузі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 24. Ч. 3. С. 113–118.
13. Ревіна М.О., Чайкіна А.О. Екологічне управління як джерело конкурентних переваг підприємства. Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції: *Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (30-31 жовтня 2019 року)*. Полтава: ФОП Пусан А.Ф., 2019. С. 164-165.
14. Сагайдак Ю.А. Екологічний менеджмент: нові можливості діяльності українських підприємств *Економіка. Управління. Інновації*. Випуск № 2 (14). 2015. С. 134-143.
15. Acquah, Innocent Senyo Kwasi, Yaw Agyabeng-Mensah, and Ebenezer Afum. "Examining the link among green human resource management practices, green supply chain management practices and performance." *Benchmarking: An International Journal* (2020).
16. Ahmed, Z., Ahmad, M., Rjoub, H., Kalugina, O. A., & Hussain, N. (2022). Economic growth, renewable energy consumption, and ecological footprint: Exploring the role of

- environmental regulations and democracy in sustainable development. *Sustainable Development*, 30(4), 595-605.
17. Gong, J., Cao, E., Xie, Y., Xu, C., Li, H., & Yan, L. (2021). Integrating ecosystem services and landscape ecological risk into adaptive management: Insights from a western mountain-basin area, China. *Journal of Environmental Management*, 281, 111817.
  18. Gunarathne, AD Nuwan, Ki. Hoon Lee, and Pubudu K. Hitigala Kaluarachchilage. "Institutional pressures, environmental management strategy, and organizational performance: The role of environmental management accounting." *Business Strategy and the Environment* (2020).
  19. Kobarg, Sebastian, et al. "Green together? The effects of companies' innovation collaboration with different partner types on ecological process and product innovation." *Industry and Innovation* (2020): 1-38.
  20. Li, Zhenghui, Gaoke Liao, and Khaldoon Albitar. "Does corporate environmental responsibility engagement affect firm value? The mediating role of corporate innovation." *Business Strategy and the Environment* 29.3 (2020): 1045-1055.
  21. Magness, D. R., Hoang, L., Belote, R. T., Brennan, J., Carr, W., Stuart Chapin III, F., ... & Sofaer, H. R. (2022). Management foundations for navigating ecological transformation by resisting, accepting, or directing social–ecological change. *BioScience*, 72(1), 30-44.
  22. Savina, N., Sribna, Y., Pitel, N., Parkhomenko L, Osipova, A., Koval, V. (2021) Energy management decarbonization policy and its implications for national economies. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science this link is disabled, 2021, 915(1), 012007. <https://doi.org/10.1088/1755-1315/915/1/012007>
  23. Sulich, A., Sołoducho-Pelc, L., & Ferasso, M. (2021). Management styles and decision-making: Pro-ecological strategy approach. *Sustainability*, 13(4), 1604.

13. Інформаційні ресурси

1. «ECO CLUB» – Екологія в Україні. Зелена енергетика. Екологічні новини. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecoclub.kiev.ua/>
2. «ECOBUSINESS GROUP» – Платформа рішень для менеджерів природоохоронної діяльності [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecolog-ua.com/>
3. «Природа України» – Екологія, охорона природи, краєзнавство, довкілля, туризм. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pryroda.in.ua/>
4. «Технології захисту довкілля» – Спільнота фахівців-екологів "Промислова екологія". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eco.com.ua/>
5. Бібліотека «Екологія. Право. Людина». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://epl.org.ua/human-tax/biblioteka/>
6. Відкритий екологічний web-сайт «Екологія життя» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://eco-live.com.ua/>
7. Всеукраїнська екологічна ліга [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ecoleague.net/>
8. Громадська організація «Український екологічний клуб «Зелена Хвиля». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecoclubua.com/about/>
9. Екологічний аудит: покроковий алгоритм впровадження на підприємстві. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichnyy-audit-pokrokovyy-algoritmy-vprovadzhennya-na-pidpryyemstvi>
10. Європейський еко-форум [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.eco-forum.org/>
11. Зразки Положення про відділ охорони навколишнього середовища підприємства чи організації. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://trudova-ohrana.ru/primery->

- dokumentov/zrazki-polozhennja-pro-vddli/3904-polozhennja-pro-vddl-ohoroni-navkolishnogo-seredovishha.html
12. Зразки Посадової інструкції начальника відділу охорони навколишнього середовища та Посадової інструкції інженера з охорони навколишнього середовища (еколога). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://trudova-ohrana.ru/primery-dokumentov/zrazki-posadovih-nstrukcj/1974-posadova-nstrukcja-nachalnika-vddlu-ohoroni-navkolishnogo-seredovishha.html>, https://jobs.ua/job_description/view/1275
  13. Міжнародна організація захисту навколишнього середовища ISEP [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.isep.at/>
  14. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/news/37844.html>
  15. Нормативно-правова база з питань екології. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecolog-ua.com/norm>
  16. Постанова КМУ від 17 вересня 1996 р. N 1147 «Про затвердження переліку видів діяльності, що належать до природоохоронних заходів» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-96-%D0%BF#Text>
  17. Сайт Всеукраїнської екологічної громадської організації «МАМА-86». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mama-86.org.ua/>
  18. Сайт Міжнародної благодійної організації "Інформаційний центр "Зелене досє". [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://old.dossier.org.ua/?q=pro-nas>
  19. Сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/>
  20. Сайт Національного екологічного центру України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://necu.org.ua/pro-nas/>
  21. Системи екологічного управління: сучасні тенденції та міжнародні стандарти. Посібник / С.В. Берзіна, І.І. Ярьськовська та ін. – К: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 134 с. (Бібліотека екологічних знань). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ecolabel.org.ua/images/page/2018-04-02-01.pdf>
  22. Український екологічний портал [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecoport.org.ua/>

14. Зміни у робочій програмі в 2022 р.

1. На основі перегляду освітньої програми і навчального плану відкориговано обсяг кредитів і загальної кількості годин, передбачених на вивчення навчальної дисципліни.
2. Доповнено методичне забезпечення.
3. Розширено список рекомендованої літератури, зокрема за рахунок власних та іноземних публікацій.